

UDC 37.091.4

Bodonyi Edit,

habilitált egyetemi docens,

Károli Gáspár Református Egyetemen

Tanárképző Központ igazgató (Magyarország)

Petriné Feyér Judit,

nyugdíjas egyetemi adjunktus, egyetemi doktor,

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Pedagógiai és Pszichológiai Kar

megbízott előadó (Magyarország)

WINKLER MÁRTA ISKOLÁJA – WINKLER MÁRTA PEDAGÓGIÁJA

Winkler Márta, az egyik első magyar kísérletező tanítónő alternatív iskoláját, alternatív pedagógiáját mutatjuk be legújabb könyve és a téma szakirodalmából válogatott szempontok mentén. Megpróbáljuk megfogalmazni, hogyan terjedhetnek az új pozitív alternatív kezdeményezések.

Kulcsszavak: *reformpedagógiai és modern alternatív iskolák, gyermekközpontú szemlélet, innováció, öröme nevelni, fokozatosság, élményalapú tanulás, kincskeresés, színes gyermekvilág.*

Bevezetés. Magyarországon az egyik első kísérleti/innovatív iskola megalapítója Winkler Márta. Az iskolájáról szóló legutolsó könyve 2016 áprilisában jelent meg. Megismerhető belőle a gyermekszemlélete, pedagógiája, végigkövethetjük, hogyan született, alakult a Kincskereső Iskola. Kirajzolódik előttünk egy hivatásának magaslatán álló tanító, ember, egy csodálatos, gazdag (olykor rögzös), sikeres életpálya. Igényes, szép kiadású könyv, minden oldalán madárkák láthatók, melyeket egy kisgyermek rajzolt, és 63 oldalon összegyűjtve *Életképek* címmel fotók egészítik ki a szöveget.

A tanulmány célkitűzései. A könyv elolvasása nyomán bemutatjuk napjaink egyik ismert alternatív iskoláját/pedagógiáját bizonyos, kiválasztott szempontok mentén.

Eredmények. *Az alternatív iskola és az alternatív pedagógia fogalmát* a szakirodalom többféleképpen értelmezi, leggyakrabban a hagyományos, standard, illetve a többségi iskolától eltérő jellemzővel azonosítják. E területen terminológiai bizonytalanság uralkodik. Az «alternatív iskola» fogalmán belül több jelentésbeli sikot kell megkülönböztetni, mégpedig attól függően, hogy melyik területen használjuk. Írásunkban a pedagógiai szempontot helyezük előtérbe az oktatás/iskolapolitikaival és gazdaságival szembe.

Pedagógiai aspektusból alternatívként fogjuk fel az összes iskolaváltozatot, ahol kimutathatók olyan pedagógiai specifikumok – célok, struktúrák, oktatási tartalmak, szervezeti formák, módszerek, eszközök, iskolai környezet, pedagógus-diák kapcsolat, a tanulók értékelésének módjai, az iskola és a szülők, az iskola és a helyi közösség stb. kapcsolatai –, amelyekben különböznek az adott köznevelés többségi iskoláitól. Ezen felül, ami a legfontosabb, hogy ezek az iskolák megújító, azaz innovatív törekvésekkel rendelkeznek. (Bodonyi, 2012a:17.) Összefoglalva: minden, ami eltér a «hagyományostól» és innovatív, az alternatívnak számít. A hazai/magyarországi pedagógiai irodalomban gyakran differenciálatlanul értelmezik a reformpedagógiai és az alternatív iskolák fogalmát. Az alternatív iskola egy tágabb fogalom, amely magába foglalja a reformpedagógiai, és a jelenkori/modern alternatív iskolákat. Modern/jelenkori alternatívák alatt értjük a rendszerváltás idejében és után kibontakozó modern alternatív iskolák rendkívül heterogén csoportját. Ezek az iskolák a reformpedagógiáktól eltérően nem követnek egy-egy tradicionális irányzatot, hanem teljesen szabadon alakítják ki a saját pedagógiai arculatukat, általában a helyi, ill. társadalmi igények kielégítésére törekednek.

Egyik írásában Nádasi Mária is két típusba sorolja a magyar alternatív iskolákat: 1) azok, amelyek a hagyományoshoz képest más koncepciót és megoldásokat keresnek (= modern alternatív iskolák) és 2) a nyugati reformpedagógia koncepcióját követők. Így folytatja: «... a két halmaz metszésében helyezhetők el azok az

alternatív iskolák, amelyek úgy akarnak a hagyományos iskolához képest valami mást, hogy deklaráltan egy vagy több reformpedagógiai iskola gondolatkeréből táplálkoznak, de nem mindenben követik azokat, 'olyanszerűek', de nem olyanok.» Véleménye szerint mind a két, illetve mind a «három» típushoz találunk példákat hazánkban. (Nádasi, 1995:9.)

Megpróbáljuk «besorolni» Winkler Márta iskoláját a típusok valamelyikébe. Az biztos, hogy nem reformpedagógiai alternatív iskola. Azért vannak közös pontok. A reformpedagógiák, reformpedagógiai iskolák konkrétan a megteremtő, a koncepciót kidolgozó személyhez (Montessori, Rogers, Freinet, Rudolf Steiner/Waldorf, stb.) kötődnek. A Kincskereső Iskola Winkler Márta iskolája, az ott folyó munka Winkler Márta pedagógiáján nyugszik, így «márkanév» az övé is. Ezen kívül vannak olyan megoldásai, amelyek a reformpedagógiában, reformpedagógiákban gyökereznek. Azonban, ezekre építve, innovatív megoldásokat, jellemzőket, egyediséget találunk iskolájában, pedagógiájában. Ennek okán nevezhetjük modern alternatív iskolának, amelynek gyökerei a reformpedagógiából is «táplálkoznak» (Nádasi Mária), de nem követi szolgáiban azokat.

Könyvében követhetjük, hogyan született iskolája, pedagógiája. Gyermekkori emlékei is meghatározó szerepet töltek be: «... sokat szorongtam az iskolában, bár szerencsére szüleim otthon feloldották ezt a szorongást, tudták, hogyan kell feltölteni érzelmekkel egy gyereket.» (Winkler, 2016:22.) Követte a mintát, ahogyan őt édesanyja nevelte: «... édesanyámtól az öröm képességét kaptam örökül, ami a legnagyobb ajándék. A mai napig örömmel veszem magam körül, kudarcokat, keserveket nevetésbe tudok fordítani.» (Winkler, 2016:13.) Ebből született pedagógiájának egyik fontos alappillére: «Az öröm képessége kifejleszhető, elsajátítható: ez az igazi útravaló tudás az életre egy gyereknek. ... Az öröme meg kell tanítani ... a gyerekeket, felnőtteket..., hogy a gondok, problémák közepette is lehet örömben élni.» (Winkler, 2016:13.) Emlékszik arra, amit iskolásként átélt. Sokszor nem értett egyet azzal, ahogyan a mindennapok iskolájában tanítottak és tanítanak ma is, de sokszor azzal sem, amit a szakirodalomban olvasott. Kritikával illette olykor azt is, ahogyan azt «fentről» elvárták. Ebben az időben a politika meghatározóan irányította az oktatás teljes vertikumát. Elvégezve a tanítóképzőt, más iskolát képzelt magának, mint amilyenek a '60-as években voltak. Ezt a budapesti Váli utcában meg is valósította, de kiteljesedni a Kincskereső Iskolában tudott. A hetvenes évek közepén elvégezte az ELTE-n a pedagógia szakot. Tanulni, fejlődni akart, talált példaképeket a főiskolai, egyetemi tanárai sorából is. A sajátos légköri tanítását 1979-ben az «Iskolapélada» című filmből megismerhette a szakma és a nagyközönség is. Igencsak felkavarta a pedagógia langyos vizét. Soha nem tudott receptekben gondolkodni, ez volt az oka annak,

hogy sokszor nem értett egyet a pedagógia nagyjaival sem (pl. Waldorf-pedagógia). A reformpedagógiák előírják a hogyan és a miértet, a mit tanítsunk is meghatározott, ezt kell követni ma is. Azt vallotta, hogy meg kell figyelni, *meg kell ismerni minden egyes gyermeket*, hozzá, és a történésekhez is igazodva akkor, abban a konkrét esetben/helyzetben kell megtalálni a számára megfelelő megoldást, módszert. «A technikák, receptek helyett elsősorban a tanító spontaneitására van szükség, a gyerekek reakcióit kell figyelni, olvasnom. A nevelés nem előre szervezett program.» (Winkler, 2016:21.) Sajnos, azt is vallja, hogy «... a pedagógiai módszerem nem írható le, apró lépésekre bontva, nehéz szétválogatni, annyi szál fonódik össze benne.» (Winkler, 2016:19.) (ÉS: kell hozzá Winkler Márta. – *Szerzők.*) Bekapcsolódott számos korabeli kísérletbe is. Közben bátran ütközött más kísérleti tanítási elképzelésekkel. Ezek mind segítettek tudatosan kialakított pedagógiájának kikristályosodását.

Funkciójuk alapján is (milyen céllal létesültek és hogyan működnek) *megkülönböztetjük a jelenkori alternatív iskolákat*, amelyek a következő alapfunkciókat látják el:

1. **Kompenzációs funkció:** jelenleg az alternatív iskolák (bármilyen típusúak is) azért jönnek létre, hogy kompenzálják és jelezzék a többségi oktatás keretein belül észlelhető hiányosságokat. Ha a köznevelési rendszer képes lenne a társadalom sokszínű, oktatást érintő igényeit kielégíteni, nem lenne szükség új alternatív iskolák alapítására.

2. **Diverzifikációs funkció:** lényege, hogy biztosítsák ezek az iskolák a köznevelés elengedhetetlen pluralitását. Az állami iskolarendszer, bármennyire is differenciált, mégis csak uniformizált. Az egységesség jelei megtalálhatóak főleg a tartalomban, a szervezésben és a minőségben. Ez nem az állami oktatás negatívuma, hiszen a rendszernek a standardokhoz való igazodást kell mutatnia, mivel a népesség meghatározó részének oktatását kell biztosítani. Az alternatív iskolákkal nemcsak a gyerekek és a szülők választási lehetőségei bővülnek, hanem a pedagógusoké is. Optimális esetben alternatívát nyújtanak a pedagógusoknak is, azáltal, hogy a személyiségükhöz, gyermekszemléletükhöz, világnézetükhöz legközelebb álló iskolát választhatják.

3. **Innovációs funkció:** pedagógiai szempontból a legfontosabb. Olyan teret alakítanak ki, amelyekben a kísérletezés és az oktatás innovációja megvalósul. Az újítások nagyon különbözőek, függenek az alternatív iskola típusától vagy pedagógiai koncepciójától. Leginkább két dimenziót érintenek: az oktatási folyamat szervezését, illetve az oktatás tartalmának megújítását. (Prucha, 2004:32.)

Winkler Márta iskolája mindhárom funkciót ellátja. Legjelentősebben a pedagógiai szempontból kiemelkedő *innovációs funkció* érvényesül. Számos területen újított, változtatott, hogy olyan legyen az iskolája, amilyent ő jónak tart. Már a tanítóképző főiskola utolsó évében felfigyelt rá a matematika-módszertan tanára, akinek biztatására kísérleti munkába fogott. Ennek célja a helyes szemléltetés kidolgozása volt. Minden gyermek kezébe kerüljenek az eszközök, dolgozhassanak azokkal, ne a tanító mutassa a vizsgálandó tárgyat. Bekapcsolódott Varga Tamás matematika reformkísérletébe, ennek keretében C. Neményi Eszter matematikatanár vezette tovább, és bejutott a kísérlet báziscsoportjába. A Cukor utcai gimnáziumban rendszeres volt a nemzetközi matematikai vándorgyűlés, ahol nagy létszámú hallgatóság nézhette végig Winkler Márta bemutató óráját zárt láncú tévéberendezés segítségével, ezt mindig hazai és nemzetközi elismerés követte. Kapcsolatba került Dienes Zoltán külföldön élő matematikussal is, aki többször tartott órát Winkler Márta osztályában bekapcsolódva Varga Tamás matematikatanítási kísérletébe. Winkler Márta a minta alapján elkészítette és használta is a matematikus eszközeit. (Dienes-készlet.) Marx György, egyetemi tanár, akadémikus 1972-82 között jelentős szerepet töltött be a természettudománnyal foglalkozó tantárgyak modernizálásában. Felkérte Winkler Mártát is kísérletezésre,

amelyben a fizika alapjait kívánta a környezetismeret tantárgy tartalmai közé beemelni.

Az egyediség következménye a *diverzifikációs funkció* érvényesülése. Állami fenntartású, választható iskola, óriási a túljelentkezés, «felvétellel» lehet bekerülni a Kincskeresőbe. Szülővel, gyermekkel is beszélgetnek, a tantestület közösen választja ki a tanulókat. Alternatíva a pedagógusoknak is, nem akárki képes ebben a szellemiségben tanítani. Gondosan kiválogatta és betanította kollégáit, utódjait, jelenleg nyugdíjasként is tanácsadóként segíti iskoláját.

Érvényesül a *kompenzációs funkció* is. Winkler Márta iskolája kompenzálja a többségi iskolák hiányosságait. Különleges figyelemmel fordul a tanuló felé, igyekszik minden egyes tanulóét egyéni szükségletei, sajátosságai szerint nevelni, tanítani, fejleszteni. Kidolgozta ennek *kincskeresős* módszereit, eljárásait, titkait. Állandó a tanító-, tanárjelöltek látogatása az iskolában. Feltehető a kérdés: miért nem ilyen minden iskola? Winkler Márta terjeszti pedagógiáját. Készített videós CD-s kiadványt, amelyben konkrét módszertani megoldásokat ad közre. A legújabb könyvéből is lehet tanulni módszereket, alkalmazható eljárásokat. Már nyugdíjában is folyamatosan utazik (határon túra is), előadásokat tart a tanítóknak, a helyi iskola tanulóival tart spontán bemutató órákat, így tanítja pedagógiáját a gyakorlattal összekapcsolva. Ez a tevékenysége is hozzájárul a kompenzációs funkció betöltéséhez.

A modern alternatív iskola jellemzőit így írja le a szakirodalom:

Az alternatív iskolák a gyermek fejlődéslektani ismeretéből, a róla szerzett pszichológiai-antropológiai tudás felhasználásából kiindulva alkotják meg gyermekképüket. Nevelési céljukat tekintve lehetnek normatív és egyes esetekben értékrelativista, nem részletes érték- és normarendszert kijelölő iskolák, amelyek magatartási normák és értékek közvetítése helyett életszerű körülmények között kívánják tevékenykedtetni, tapasztalatokhoz juttatni a gyermekeket.

Az alternatív pedagógia a nevelési cél megvalósulását az oktatási cél fölé helyezi. A személyiség egészének fejlesztése fontosabb az oktatási tartalmaknál. A gyermek életkorához, fejlettségi szintjéhez igazodó tartalmakat valósít meg. Az önképzés igényére, a permanens tanulásra egyaránt nagy hangsúlyt helyez. Gyakorta divergens gondolkozást kíván, illetve a kritikai érzéket is fejleszti. Felismeri a gyermek játék, mozgás és tevékenység iránti szükségletét, valamint az egyéb humán igényeket. Sokoldalú tapasztalatszerzésre ad lehetőséget, gyakori az iskolán kívüli tapasztalatszerzés.

A módszerek és eszközök a differenciálás segítői. A gyermekek fejlettségének függvényében alkalmaznak változatos módszereket és eszközöket.

Az ellenőrzés, értékelés során igyekeznek figyelembe venni az egész személyiség fejlődését is. A tanuló és a szülő is részt vehet az értékelés folyamatában. Az osztályzást szöveges értékelés válthatja fel.

A szervezeti kereteknél jellemző, hogy a 45 perces órát a rugalmas ütemezés válthatja fel. A frontális munkaforma mellett szívesen és gyakran alkalmaznak páros, csoportos és egyéni munkát.

Az iskolai munka tervezésében jelentős helyet kaphatnak a tanulók is, kívánságaik meghatározott keretek között érvényesülhetnek. Nem a pedagógus a központi szereplő, ő segítő, szervező funkciót tölt be. A tanár-diák kapcsolat közös együttműködésen alapul. A szülővel való kapcsolat sokoldalú, aktív együttműködésen alapszik. Általában is különleges figyelmet szánnak az emberi kapcsolatoknak. (Bodonyi, 2012a)

A szakmai jellemzőket mintha Winkler Márta iskolájáról írták volna. Könyvének fejezetcímeiben megjelenik pedagógiájának lényege, egyedisége, sajátosságai:

– *Örömhídat építeni* (pozitív életszemléletre nevelés), – *Receptek helyett egyéni utak* (= differenciálás).

– *Ódafordulni*, – *Mintát adni minden mozdulatunkkal* (a

pedagógus különleges szerepe), – *Kincskeresőket nevelni* (az érdeklődés felkeltése, a motiváció jelentősége), – *«A szemekkel figyelj!»* (állandóan figyelve a gyermeket visszacsatolást kapunk a megoldásainkról), – *Titkos jeleink* (a sajátos fegyelmezés).

– *Belenővünk a tanulásba* (fokozatosság, az óvodára építkezve!), – *Benne élni a mesében* (az életkori sajátosságok, igények figyelembe vétele), – *A figyelem iskolázása* (a játék jelentősége, szerepe), – *Anyanyelvünk* (olvasástanítás türelemmel, olvasóvá nevelés!), *Kincseink a szavak* («kulcskompetencia» = az anyanyelvi nevelés jelentősége, felelőssége az alsó tagozatban, beszédfejlesztés, szókincs bővítés), – *Élményalapú fogalmazás* (saját, átélt élmények a témák), – *Élő matematika* (gondolkodásra nevelés, az egyéni utak elfogadása – adaptivitás), – *Az igazi jutalom* (az értékelésről: «ne pazaroljuk el az örömet állandó dicsérettel»), a közösség előtt elhangzott dicséret értéke, mindenben van valami jó, a jutalmazás elmaradása a büntetés).

– *Léghőrt teremteni, ...szelíd nevelés, ... mindent meg lehet beszélni* (a társadalmi, szociális különbségekről) – *Együtt a szülőkkel* (közös ünnepek, kirándulások, színházlátogatás, indiántáborok, stb., rendkívül szoros, mindennapi a szülő – gyermek – tanító kapcsolat), – *Életünk része a zene* («játékkal, valódi figyelemmel, énekkel, versekkel, titkokkal különleges atmoszférát teremteni»).

– *Minden problémára* (különleges bánásmódot igénylő gyermekek) *van megoldás* (a nevelés kérdései, történetek gyermekekről, és arról mi lett belőlük), – *A gyermeki agresszió gyökerei* (meg kell ismerni a gyermeket, családját, körülményeit), – *«Ez még barátságos?»* (fiús nevelési módszerek, konfliktusmegoldások), – *Megcsillantani a rejtett értékeket*, – *Akik másképpen figyelnek*, – *Dacolás és lázadás*, – *Félelmek, szorongások – A válás hatása a gyerekekre*.

– *Szokásrend kialakítása, szabályok, rend, ritmus, mozgás, kikapcsolódás, pihenés, helyesen étkezni, szépen élni, Elszakadni a képernyőtől*.

Két egymásba nyíló tanteremben folyik a tanulás. Az egyikben mobilizálható asztalok és székek vannak, a másikban hatalmas szőnyeg. Itt is van tábla. Ha nincs szükség asztalra, írásra, bármelyik óra itt is megtartható. De, elsősorban a mozgás, a játékos feladatok, a koncentráció képességet fejlesztő mezítlábas gyakorlatok, a dramatizálás, a népi játékok, énekek, furulyázás helye ez. Rugalmas az óravezetés, ha elfáradnak egy komoly tantárgy munkájában, átjönnek ebbe a részbe «kipihenni» a fáradalmakat, vagy kimennek az udvarra. Bárki, bármikor kimehet a mosdóba, a zsebkendőért, tegeznek Márta nénit a gyermekek. «Családok» keretében folyik a rendszeres csoportmunka. Speciális az értékelési rendszere. Hangsúlyos a szóveges értékelés, és mindennapi, fontos a gyermekek önértékelése. A tantermetek, az egész iskolát a gyermekek csodálatos munkái díszítik.

Összegzés. A modern alternatív iskolák világában három nagy csoportot különböztetünk meg a mozgalom önmeghatározása alapján:

1. *Altruista*: segítő, támogató iskolák. Olyan gyerekek számára jöttek létre, akik különböző okok miatt a többségi iskolákban nem tudnak helytállni.

2. *Művészethangsúlyos*: az érzelmi intelligencia fejlesztését kiemelten kezelő intézmények.

3. *Elit*: a «társadalmi elit» sajátos igényeit kifejező speciális szolgáltatásokat kínáló iskolák. Világszerte a felső középréteg fizetőképes keresletére létesülnek. (Bodonyi, 2012b)

Winkler Márta iskoláját, pedagógiáját ebből a szempontból is nehéz meghatározni. *Altruista*, mert minden osztályba bekerül (külön szempont a felvételinél) olyan gyermek, akiket a többségi iskola nem tűr meg, nem tud velük mit kezdeni. «Felvettem a kínlódo, nehezen haladó gyerekeket is. Ezekben a helyzetekben nevelődtem tanítónak, és így dolgoztam ki annyiféle megoldást, ahány problémát találtam.» (Winkler, 2016:24.) Találkozhattunk

autista, hiperaktív, figyelemzavaros, szorongó, nehéz körülmények között élő, krónikus betegségben szenvedő, speciális szükségletű tanulókkal, is. De nem kizárólag az ő iskolájuk. A többiekkel együtt nevelve kimagasló eredményeket ért el velük. Több problémás gyermekről olvashatunk a könyvében, és meg tudhatjuk mi lett belőlük, mire felnőttek. Sikeres életpályákat ismerhetünk meg. *Művészethangsúlyos*, mert minden irányban kinyitja tanulóit, és minden irányból bekapcsolja a művészeteket iskolájába, pedagógiájába. Rendkívül színes világban élnek ott a gyermekek. Énekelnek, furulyáznak, zenét hallgatnak, táncolnak, dramatizálnak, festenek, díszleteket, jelmezeket készítenek, mesét illusztrálnak, ápolják a népi hagyományokat, a népmesék, népdalok állandóan köztük vannak. Színházba járnak, szerepelnek ovisoknak, időseknek. A kézműves foglalkozásokon, táborokban fantasztikus tárgyak készülnek. A kreativitásnak szabad tere van az iskolában. *Elit*. Igen, a «társadalmi elit», elsősorban a szakma képviselői, szívesen adják Winkler Márta iskolájába a kicsit más, az érzékenyebb, a szorongóbb, a később érő gyermeküket ebbe a védett közösségbe. Nem döntenek rosszul.

Végül megfogalmazzuk, hogy jó lenne sokszorosítani ezt az iskolát, ezt a pedagógiát. Nem könnyű. De sok pedagógus, elsősorban a tanítók, akarnak Winkler Mártától tanulni. Igyekeznek átvenni ötleteket, módszereket. Winkler Márta fáradhatatlanul, szívesen adja át tapasztalatait. Ír, előadásokat, bemutatókat tart. Az iskola nyitva áll, meg lehet nézni «élőben» is az ott folyó munkát. A szemléletet nehéz alakítani.

Az alternatív iskolák vagy az oktatás innovatív koncepcióinak hatékonysága nehezen «mérhető», sem a hazai sem a külföldi kutatók nem tudták egyértelműen megválaszolni ezt a kérdést. Az előnyök és a hátrányok tekintetében is mind a többségi, mind a hagyományokkal szakító oktatás mellett fel lehet hozni érveket, illetve ellenérveket. Azokat a nézeteket, amelyek szerint az alternativitás, illetve innovatív jelleg automatikusan jobb minőséget jelent, nagyon kritikusán kell értékelni.

Továbbá az is nyitott kérdés, hogy *az alternatív iskolák lehetnek-e a többségi iskolarendszer inspiráló forrásai*. Hiszen hiányzik a megbízható információ/forrás arról, hogy a többségi iskolákban lezajlott változások alternatív iskolákból erednek-e. Mind a többségi, mind az alternatív iskolákat jellemzi a közös döntés, a gyermek döntésének folyamata, az iskola ügyeinek közös irányítása és a saját, főleg a tanulóhoz és a közösségi élethez tartozó ügyek önálló irányítása; mindaz mindig objektív alapon nyugodott és így van ma is. Ezt az alapot a gyermek életének feltételei, a szocializáció sajátosságai jelentik a társadalmon belül. Már a gyermekek is aktívan részt vesznek a technikai eszközök használatában, így képesek önállóan dolgozni a különböző ismeretek forrásaival. A gyerekkort, más hatások érik, amelyek megváltoztatják a gyermekről megszokott antropológiai képet. A családok szétesése, a biológiai és a nem biológiai szülő együttélése a családban, az új kapcsolatok sora jelzi a változásokat. A munkaerőpiac viszonyainak megváltozása, a gyerekek és a felnőttek együtt töltött szabadidejének csökkenése, a gyerekek fejlődését hátrányosan befolyásoló csábító reklámok sokasága gyarapítja azon tényezőket, amelyek szerepet játszanak a tanulási és a magatartási zavarokkal küszködő gyerekek életében. Mindez az iskolai oktatás módosítását, az oktatási alternatívák szükségességét hozta magával.

Az alternatív iskolák új esélyt jelentenek azon gyerekek számára, akik motiválatlanok, vagy kedvszegettek, vagy tehetségesek, vagy akik öntudatosoknak mutatkoztak, vagy akik nem akarták, hogy tanítsák őket, de tanulni akartak, vagy ... és sorolhatnánk tovább az okokat. Ezért fontos, hogy megmaradjon az iskola megváltoztatásának lehetősége, az esély, hogy az iskolát magának tudó közösség (gyerekek, szülők, tanárok) együttműködése alapján az iskola megújítható.

Felhasznált irodalom

1. Bodonyi Edit (2012a): Modern alternatív iskolák. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

2. Bodonyi Edit (2012b): Jelenkori modern alternatív iskolák. In: Németh András (szerk.): A Neveléstudományi Doktori Iskola programjai. Tudományos arculat, kutatási eredmények. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
3. Nádasi Mária (1995): Úton a többszólamúság felé. In: Kereszty Zsuzsa, T. Hajabács Ilona /szerk./: Több út. Alternatívitás az iskolázás első éveiben. IFA-MKM-BTF, Budapest.
4. Prucha, J. (2004): Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Portál, Praha.
5. Winkler Márta (1993): Kinek kaloda, kinek fészek. (1. kiadás) Hunga-Print Kiadó és Nyomda, Budapest.
6. Winkler Márta (2001): Kinek kaloda, kinek fészek. (2. kiadás) SHL Hungary Kft., Budapest.
7. Winkler Márta (2003): Kinek kaloda, kinek fészek. (3. kiadás) Edge 2000 Kft., Budapest.
8. Winkler Márta (2012): Örömmel az iskolában. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest. Video/DVD melléklet: Winkler Márta iskolája; CD melléklet: Örömmel az iskolában. Példatár.
9. Winkler Márta (2016): Öröme nevelni. Savaria University Press, Szombathely.

В статтє на основе обобщенных результатов исследования рассматривается суть и особенности альтернативной школы венгерского педагога – Винклер Марты. Отмечается возможность использования передовых идей и положительных достижений в практике системы образования Венгрии.

Ключевые слова: реформаторская педагогика, современные альтернативные школы, педоцентризм, инновации, развитие умения радости, последовательность, обучение на основе опыта, поиск «сокровищ», красочный детский мир.

We present Winkler Márta, the first Hungarian experimenting teacher's alternative school and alternative pedagogy on the basis of her latest book and selected point of view from specialized literature. The notions of alternative school and alternative pedagogy are interpreted in different ways in specialized literature, mostly they are defined as deviating from the traditional, standard, and majority schools. There is terminological obscurity in this field. The notion of «alternative school» can be interpreted in different ways depending on the field it is used in. In our research we focus on the pedagogical point of view instead of the educational / school policy and economic ones. Winkler Márta's school and pedagogy is difficult to determine in this respect. It is altruistic, because each class (a separate point of view during entrance) has children other schools do not tolerate or can do nothing with them. We can meet different kinds of children: autistic, hyperactive, anxious, living in difficult conditions, having attention-keeping issues, chronic diseases or special needs. However, it is not only their school. By teaching them together with others she achieved outstanding results. We can read about many problematic children in books, we can get to know what they became when they were adult. We can get acquainted with successful people's life experience. The school is art-oriented, for it develops children's various skills, includes art into its instruction methods and pedagogy. Children live there in a very colourful world. They sing, play the pipe, listen to music, dance, dramatize, paint, make decorations, fancy dresses, illustrate fairy-tales, maintain national traditions, folk-tales, and folk-songs. They go to the theatre, perform for kindergarten kids and for adults. They produce fantastic objects during their handicraft classes and in camps. Creativity is well developed at school. Elite. Yes, «the social elite», first of all representatives of the profession gladly bring their more delicate, anxious, late-bloomer children to Winkler Márta's school with its protective community. They judge well. Alternative schools present a new chance for those children who lack motivation, are talented, self-confident, did not want to be taught, but wanted to study, or ..., etc. That is why it is important to keep the school unchanged, the possibility to reform it by cooperating with children, parents and teachers who consider this school their own.

Key words: reformed pedagogy and modern alternative schools, child-oriented approach, innovation, to teach gladness, gradation, experience-based study, looking for treasures, children's world.

УДК 002.2:93

Lalak Natalia Volodymyrivna,
candidate of pedagogical sciences,
Movchan Kateryna Mykolaivna,
principal of Muckachevo state university library.

PRINTED AND ELECTRONIC BOOKS: HISTORICAL ASPECT

A brief historic survey of the printed and electronic book creation has been carried out in the article, a disputable question according to the role of a traditional book and electronic resources in the information epoch has been raised, separate aspects of printed and electronic information resources coexisting and cooperation have been disclosed.

Key words: reading culture, a printed book, information technology, an electronic book, Ukrainian book popularization.

Setting of the problem. Reading - is, above all, the process of thinking. In the words of Denis Diderot: «People no longer think, when cease to read» [4, p. 33]. Unfortunately, young people read little. This is a global problem of society. A society which does not read books lose reading skills - a slow, calm mental work and reflection. The current situation is characterized as a systemic crisis of reading culture. We are dealing with a generation that grew up on the visual culture: TV, PC and mobile phones. Flat text of the book is seen as two-dimensional design, from which the information about the surrounding world should be decoded - three-dimensional space. Television is perceived easier than intellectual difficulty of reading. But television never replaces reading.

At a time when information technology has created significant competition to printed publications, the problem of interaction between traditional books and information resources and communication technologies has appeared, an acute problem of popularization of Ukrainian books has arisen too.

Purpose of the article. To create a brief historical

overview of printed and electronic books, to pay attention to the interaction between printed and electronic information sources in the context of today.

Research results. Logic of our study demands to find out the essence of the concept of «book». In the dictionary we find that this definition is interpreted as «stitched in one frame piece of paper with some records», «publication of a stitched sheets of printed material, a set of written, printed, illustrative or blank sheets, made of paper, parchment or other material, usually fastened with one hand» [4, p. 33]. The book - one of the greatest wonders created by man. Ever since people learned to write all their experience and knowledge are recorded in the pages of books. Books reveal the world, make it possible to dive into the past and look to the future.

We have performed a retrospective analysis of the history of books

Book-tiles. These books were found in ancient assyriyski city of Nineveh. The writer drew his signs on the soft clay tile in a